

I. INNLEDNING

0. "Metaforelesning"

II. RYDDIGGJØRING

1. Grunnbegreper

2. Konfliktene

3. Hensynene

4. Noen gjennomgående forhold

III. OMSETNINGSERVERVERENS STILLING: EKSTINKTIVT ERVERV I GOD TRO?

5. Oversikt

6. Fast eiendom

6.2 Grunnbokens positive troverdighet

6.3 Grunnbokens negative troverdighet

7. Løsøre undergitt realregistrering

8. Ikke-realregistrert løsøre

Godtroloven

9. Verdipapirer m.v.

10. Fellesregler om godtroerverv

IV. KREDITORENES STILLING: BESLAGSRETT?

11. Oversikt

12. Formuesgoder på vei ut av debitor A's eie

12.2 Fast eiendom og realregistrert løsøre

12.3 Annet løsøre

13. Formuesgoder på vei inn i eller forbi debitor A's eie

13.2 A har kjøpt, men ikke betalt:

Fast eiendom og realregistrert løsøre

13.3 A har kjøpt, men ikke betalt: Vanlig løsøre

Knut Kaasen:

FORELESNINGER I DYNAMISK TINGSRETT HØSTEN 2011

3. AVDELING, 1. (NY ORDNING) OG 2. SEMESTER (GAMMEL ORDNING)

Forelesningene går over 20 timer med start tirsdag 23. august 2011 kl. 08.15 i Misjonssalen.

Formålet med forelesningene er å gi en "knaggrekke" for studiet av den dynamiske formuerett – reglene om kollisjon mellom konkurrerende erververe av det samme formuesgode. Sentrale elementer er å undersøke hvor ekstinksjon hører hjemme i formueretten, og hvilke hensyn som bærer ekstinksjonsreglene.

Forelesningene faller i tre hoveddeler med omtrent samme omfang: I den første er formålet å strukturere de forskjellige konflikter, aktører, formuesgoder og hensyn. Deretter gjennomgås hovedreglene (med enkelte "dypdykk") om hhv. godtroerverv (Del III) og kreditorekstinksjon (Del IV).

Oppmerksomheten konsentreres hele veien om tre hovedformer for overføring av rett til formuesgoder: Avtaleervert, utlegg og konkurs. Videre begrenses fremstillingen stort sett til formuesgodene løsøre og fast eiendom, mens fordringer m.v. i liten grad behandles. Enkeltheter om tinglysning, prioritet og opptrinnsrett behandles bare i begrenset grad. Det er viktig å være oppmerksom på disse rammene for forelesningene.

I. Innledning

0. "Metaforelesning"

- 0.1 Hva er dynamisk tingsrett, og hva er hensikten med forelesningene?
 - 0.11 "Trekantproblemer": Kollisjon mellom konkurrerende pretendenter til formuesrettigheter i forbindelse med overføring av rettighetene
 - 0.12 Plassering i forhold til andre fag
 - 0.13 Utpreget "to-lags fag":
 - Detaljene
 - Systemene (*tegn. 2*)
 - 0.14 Forelesningenes formål
 - Gi knaggrekke
 - Gjennomgå sentrale enkeltheter
 - Mål: Forklare emnet, mer enn å gjennomgå det i detalj
- 0.2 "Pensum"
- 0.3 Presentasjon av disposisjon. Forholdet til systematikken i "pensum"

II. Ryddiggjøring

1. Grunnbegreper

- 1.1 Tema
Kollisjonsproblemer ved overføring av rettigheter
- 1.2 Det statiske: Hvordan beskrive *rettigheter*?
 - rettslige og faktiske beføyelser
 - oppdeling av beføyelser
 - begrensede rettigheter
 - "eiendomsrett"
- 1.3 Det dynamiske: Hvordan *overføres* rettighetene?
 - 1.31 Overføringsmåter
 - Hovedtyper: Avtale, beslag
 - Andre typer
 - Omsettelighet
 - 1.32 Hvordan skjer overføringen inter partes?
 - Problemstilling
 - Tidligere teorier: En bloc-teorien i forskjellige varianter
 - Funksjonsteorien
 - 1.33 Når er overføringen beskyttet mot tredjeperson?
 - Overføringen er eller er ikke beskyttet i sin helhet.
 - Problemet: Har overføringen rettsvern, og gir den grunnlag for ekstinksjon? (*tegn. 3*)

2. Konfliktene: Alternativer og systematisering

- 2.1 Kollisjonsmulighetene.
 - 2.11 Synsvinkel
 - Utg.pkt. i et selger - kjøper forhold... (*tegn. 4*)
 - ...men kunne tatt annet utgangspunkt
 - 2.12 Oversikt over de mulige relasjoner (*tegn.5*)
 - Aktører på selgersiden
 - Aktører på kjøpersiden
 - De mulige konflikter
 - Behovet for rydding

2.13 Altomfattende figur: H-A-S-B.

- Presentasjon
- Forutsetninger (hvorfor?) (*tegn. 6 og 7*)
 - Gyldige overdragelser m.v.
 - Tidslinjen

2.2 Den videre fremstilling

2.21 "Nøkkel til H-A-S-B" (*tegn. 8*)

- B er den sentrale, A er bare problemkatalysator
- B er sist i tid
- Når vi velger å anse B som sist på tidslinjen, blir det sentrale for oss hvilken rett B har i forhold til tidligere erververe, altså ekstinksjonsspørsmålet
- Rettsvernsspørsmålet blir motsatsen: Vinner B, betyr det at H/S ikke har rettsvern mot B
- Men siden ekstinksjon ofte krever mer enn at H/S ikke har rettsvern, får vi med oss flest problemstillinger ved å konsentrere oss om ekstinksjonen – altså forutsette at B er sist i tid
- Bs ekstinksjonsmulighet avhenger av
 - hvem B er (avtaleerverver eller kreditor)
 - hva som overføres (art formuesgode)
 - hvem B konkurrerer mot (H eller S)

2.22 Disponeringen av stoffet. Advarsler

3. Konfliktene: Hensynene

3.1 Utgangspunkter

3.11 Det naturlige startpunkt ("naturretten"):

- Erververen får ikke større rett enn avhenderen hadde
- Følgelig: Først i tid, best i rett

3.12 Hovedregelen blir altså:

A kan disponere over og B kan ta beslag i de rettigheter A har, hverken mer eller mindre; *derivativt* erverv

3.13 Problemstilling

- Hvilken rett har A i forhold til sin hjemmelperson og suksessor (inter partes-problemet)? Se 1.32 ovenfor
- Hvilke modifikasjoner må oppstilles de lege lata og ferenda i forhold til hovedregelen? (dvs. hvilken rett får B) (*tegn. 9*)
 - negativt: Overføring kan ikke skje/beslag kan ikke tas, selv om A er "eier" (se 1.31 ovenfor),
 - positivt: Overføring kan skje/beslag kan tas, selv om A ikke er "eier" (3.2 –3.5 nedenfor); *ekstinkt* erverv.

3.14 Regler om omsetningskollisjoner har to funksjoner:

- De løser konflikter
- De virker derved også forebyggende

3.2 Ekstinksjon: Hovedsynspunkter

3.21 B kan under visse omstendigheter vinne rett selv om A ingen (eller bare en mer begrenset) rett hadde

3.22 Såvel begrunnelse for som reglene om ekstinksjon avhenger av hvem B er. En hensiktsmessig inndeling er derfor (*tegn. 10*):

- B er avtaleerverver:
Legitimasjonssynspunktet
- B er kreditor: Notoritetssynspunktet

3.3 Legitimasjonssynspunktet.

3.31 Problemstillingen.

- Rett og legitimasjon
- Faktisk troverdighet - legitimasjon

3.32 Bør aktsomt godtroende omsetningsserverver ekstingvere?

- "Omsetningens sikkerhet"
- Rette eiers herredømme over legitimasjonsforholdet
- Prevensjonssynspunktet
- Elastisitetssynspunktet
- "Ting bør være fordi de er"-synspunktet

- 3.33 Kan *kreditorene* bygge på debitors legitimasjon?
- De lege lata: Nei. (Rt. 1935.981, Bygland-dommen)
 - Bør kreditor de lege ferenda kunne påberope seg debitors legitimasjon?
- 3.4 Notoritetssynspunktet
- 3.41 Problemstillingen.
- Faren for kreditorsvik
 - Notoritet kan motvirke kreditorsvik
- 3.42 Forskjellige former for notoritet.
- 3.43 Notoritetskravet må være absolutt.
- 3.44 Hvilke kollisjonstilfeller er notoritetskravet relevant for?
- Omsetningsserverver B: A's legitimasjon avgjørende for B
 - Kreditor B: Avhengig av om B kolliderer mot hjemmelperson H eller suksessor S.
- 3.45 Notoritet og omstøtelse.
- 3.5 Publisitetshensynet.
- 3.51 Betydning for kreditorekstinksjon: Publisitet er tilleggsmoment til notoriteten.
- 3.52 Betydning for godtroerverv: Sentralt for legitimasjonen.
- 3.6 Et tilbakeblikk på pkt. 1-3
- 3.61 Hensynenes betydning
- 3.62 Hjemmel for ekstinksjon?
- 3.63 Rettsvern – ekstinksjon (*tegn. 11*)

4. Noen gjennomgående forhold

- 4.1 Tinglysning og annen rettighetsregistrering.
- 4.11 Plass i systemet
- Skaper legitimasjon, notoritet og publisitet over forskjellige rettsstiftelser vedrørende visse rettigheter
 - Er derfor sentral i forbindelse med både godtroerverv og kreditorekstinksjon

- 4.12 Realregistrering.
 - Alle registreringer vedrørende ett og samme formuesgode anmerkes på ett sted i registeret
 - Grunnboken
 - Andre realregistre
- 4.13 Personalregistrering: Løsøreregisteret.
 - Presentasjon av Løsøreregisteret. Tgl. § 34
 - Hva kan tinglyses i løsøreregisteret?
 - Løsøreregistrets troverdighet: Svekket fordi registreringen skjer på person, ikke formuesgode
- 4.14 Personalregistrering: Verdipapirregisterloven (l. nr. 64/2002)
 - Hva skal/kan registreres?
 - Registreringsmåte
 - Poenget med registreringen; forholdet til andre rettsvernsregler for verdipapirer
- 4.15 Rettsvirkning av tinglysning: Oversikt
 - Enkelthetene tas i sammenheng med drøftelsen av de forskjellige kollisjonstilfellene
 - Rettsvirkning inter partes: Ingen rettslig betydning
 - Betydning for godtroende omsetningsserverver: Tinglysning har virkninger for legitimasjon.
 - Betydning ved kreditorforfølgning: Tinglysning gir notoritet og publisitet.

4.2 Ekstinksjon – prioritet

- 4.21 Sammenhengen mellom dem (*tegn. 12*)
- 4.22 Oversikt over panterettens prioritetsforhold
 - Problemstilling
 - Opprinnelig prioritet:
 - Først i tid, best i rett; modifikasjoner
 - Senere endringer i prioritet
 - Opplåning eller opptrinnsrett?
 - Regulering?
 - Hovedsynspunkt: Opptrinnsrett (*tegn. 13*)
 - Modifikasjoner: Avtalt å stå bak; frivillig / ufrivillig etterstående (*tegn. 14*)

- 4.3 "Det dynamisk tingsrettslige verdensbilde" (*tegn. 15*)
- 4.4 Flerpartskonflikter (*tegn. 16 - 19*)
- 4.5 Har EMK noe med dynamisk tingsrett å gjøre?

III. Omsetningsserververens stilling: Ekstinktivt erverv i god tro?

5. Oversikt

- 5.1 Problemstillingen
Når kan den godtroende omsetningsserverver B vinne rett på tross av at avhenderen A ingen (eller en mer begrenset) rett hadde?
- 5.2 De forskjellige konfliktsituasjonene (*tegn. 20*)
 - B møtes av innsigelser fra H
 - B møtes av innsigelser fra S
- 5.3 Valg av systematikk
Type formuesgode sentralt. Hvorfor? (*tegn. 21*)

6. Fast eiendom

- 6.1 Oversikt
 - Legitimasjon sentralt ved godtroerverv
 - Følgelig er tinglysning sentralt
- 6.2 Grunnbokens positive troverdighet
 - 6.21 Hovedregelen: Tgl. § 27
 - Situasjonen: Konflikten H – B
 - Hensynene: Kunne H unngått konflikten?
 - Vilkårene for ekstinksjon av H's innsigelse (tgl. § 27, 1. ledd)

- 6.22 A's hjemmelsdokument er falsk, forfalsket eller uriktig innført: Ikke ekstinksjon
- 6.23 A's hjemmelsdokument ugyldig
 - Hovedregel: Ekstinksjon
 - Unntak: "Graverende ugyldighet"
- 6.24 A's hjemmel er proforma.
B ekstingverer
- 6.25 Fellesregler om den positive troverdighet.
 - Rett til erstatning fra statskassen ved tap i kollisjonstilfellene? Tgl. § 35 m.v.
 - Troverdigheten gjelder bare rettslige, ikke faktiske forhold
- 6.26 Godtroerverv av fast eiendom: Oversikt over ekstinksjonsmulighetene i forhold til hjemmelspersonen
 - På grunnlag av tinglysningslovens regler: tgl. § 27 med unntak
 - På grunnlag av andre regler ?
 - Rt. 1986.1210 (Fjellhus)
 - Rt. 1992.352 (Sigdal) (sml. også RG 1997.924 Borgarting)
 - Rt. 2000.604 (Betzy Kjelsberg)
- 6.3 Grunnbokens negative troverdighet
 - 6.31 Problemstilling. Hensynene
Tilstrekkelig sterke grunner til at rettigheten skal ha vern uten tinglysing?
 - 6.32 Hovedregelen
Den vinner som først får tinglyst i god tro (tgl. §§ 20.1 og 21).
 - 6.33 S er avtaleerverver
 - Hovedregel er negativ troverdighet
 - Unntak av retts tekniske hensyn (tgl. § 22)
 - 6.34 S er eksproprietar, odelsløser, tvangsauksjonsskjøper
Intet unntak fra negativ troverdighet
 - 6.35 S er A's kreditor (kreditorbeslag):
Utleggstager S må tinglyse, konkursbo S ikke (tgl. § 23), altså unntak fra negativ troverdighet
 - 6.36 S har vunnet sin rett på skifte
Intet unntak fra negativ troverdighet

- 6.37 S's rett har hjemmel direkte i lov
Unntak fra negativ troverdighet
(tgl. § 21,2)
- 6.38 S bygger på hevd
Unntak fra negativ troverdighet
(tgl. § 21,2)

7. Løsøre undergitt realregistrering

- 7.1 Løsøre registrert i grunnbok
- Hvilket løsøre? (tgl. § 15)
 - Følger den faste eiendom mht. ekstinksjonsregler
- 7.2 Andre realregistre

8. Ikke-realregistrert løsøre

- 8.1 Problemstilling
- På hvilke vilkår kan omsetningsserverver vinne rett til løsøre på tross av at avhender ikke har den rett hun overdrar?
- 8.2 Hensyn
- Særlig: Hva kunne H eller S gjort for å forhindre konflikten?
- 8.3 Godtroloven. Oversikt
- 8.31 Hovedregel
- Godtroende erverver ekstingverer innsigelser fra rette "eier" under visse forutsetningen (l. § 1)
- 8.32 B må være avtaleerverver (l. § 1(1))
- "Avhending"
 - Mot vederlag
 - Avtale A-B må være gyldig
- 8.33 A må ha tingen i sin besittelse
- 8.34 Tingen må overleveres til B
- 8.35 B må være i god tro
- Når?
 - Aktsomhetsnormen (l. § 1(2)) (*tegn. 22*)
 - Hva hvis rette rettighetshaver har registrert sin rett i løsøreregisteret? (*tegn. 23*)

8.4 De enkelte konfliktsituasjoner (grunner til at A mangler rett)

- A har stjålet m.v. fra H (l. § 2 (1))
- A's hjemmel er ugyldig
- H har betrodd A tingen. A er H's representant/forhandler
- A har overdratt til S også (dobbeltsuksesjon)

8.5 Særregel for kunstverk m.v. (uavhengig av grunnen til at A mangler rett)

Godtrol. § 2 nr. 2

8.6 Virkning av ekstinksjon

B blir berettiget i alle relasjoner

9. Kort om verdipapirer m.v.

- Konstellasjonene (*tegn. 24 – 25*)
Betydning av at debitor cessus er med
- Reglene
Løssøre, men ikke godtroloven
Dokumentets tekst

10. Fellesregler om godtroerverv

10.1 Vilkår 1: A må være legitimert

- Fast eiendom/realreg. løssøre:
Grunnbokshjemmel
- Annet løssøre:
Besittelse
- Negotiable dokumenter:
Ihendehavelse
- Enkle fordringer:
Ingen legitimasjon.

10.2 Vilkår 2: B må erverve på bestemt måte

- B er avtaleerverver
- B's erverv er avtalelignende
- B arver fra A
Ingen ekstinksjon. Full identitet A-B

10.3 Vilkår 3: B må ha sikret sin rett (sikringsakt/rettsvernsakt).

- Fast eiendom/realregistrert løsøre
Sikringsakt: Tinglysing. Unntak?
- Annet løsøre
Sikringsakt: Overlevering til B.

10.4 Vilkår 4: B i god tro

- Generelt. Normen i utgangspunkt objektiv
- B's gode tro må bygge på A's legitimasjon
- B's uaktsomhet kan oppveies av H/S's
- Tidspunkt for god tro: ved sikringsakten
- Bevisbyrden påhviler normalt H/S

10.5 Virkning: B's rettsstilling

- B behøver ikke benytte seg av ekstinksjonsregelen
- B får selvstendig rett
- Hvem skal B betale til?

IV. Kreditorenes stilling: Beslagsrett?

11. Oversikt

11.1 Kreditorbeslag

11.11 Når aktuelt?

11.12 Hvem er kreditor?

- Kreditorbegrepet (her: rettsgrunnlag for overføring av rettighet)
- To hovedtyper beslag: Enkeltforfølgning og konkurs

11.13 Hva kan beslaglegges? Deknl. § 2-2

11.2 Problemstilling

11.21 Utgangspunkt: "Naturretten"

Når skal man fravike utgangspunktet ("naturretten") om at B kan beslaglegge alt A "eier", men heller ikke mer?

11.22 Konflikten B - H

Når mister H sin gyldige innsigelse overfor kreditor B?

11.23 Konflikten B - S

Når har S rettsvern mot kreditor B?

11.3 Hensynene (*tegn. 26*)

11.31 Problemstilling

Hvilke hensyn er relevante for rettsvernsvilkårene i forholdet H-B og S-B?

11.32 Konflikten S-B

Modifisering av "naturretten"

- Problemstilling: Faren for kreditorsvik
- Notoritets hensynet
- Publisitetshensynet

11.33 Konflikten H-B

Presisering av "naturretten"

- Situasjonen
- H's fire "vanlige" innsigelser: Alle innebærer at A ikke skal bli eier
- H's "nye" innsigelse: A skal riktignok bli eier, men har ikke betalt

11.34 Sammenhengen mellom pkt. 11.32 og 11.33:
"Kreditorvern", men vesensforskjellige

11.4 Vern mot kreditorer og mot avtaleerververe

11.41 Samme "akt" *kan* gi rettsvern i begge relasjoner

11.42 Hovedregelen

Parallellitet mht. hva som skal til for å oppnå beskyttelse i forhold til hhv. avtaleerververe og kreditorer

11.43 Modifikasjoner

Bl.a. "dobbeltsystem" ved utlegg i løsøre

11.5 Program

12. Formuesgoder på vei ut av debitor A's eie

12.1 Innledning

12.11 Situasjonen

Når må kreditor B respektere at et formuesgode ikke kan beslaglegges hos A fordi det angivelig allerede er overført til S?

12.12 Hvordan disponere stoffet? (tegn. 27)

Vilkårene for S's kreditorvern er særlig avhengig av hvilken type formuesgode hun forsøker å erverve. (Hvorfor?)

12.2 Fast eiendom og realregistrert løsøre

12.21 Hovedsynspunkter

Sidestilling fast eiendom – realregistrert løsøre

- Grunnprinsippet: Tgl. § 20.
- Problemstillingen:
Innen hvilken frist må S tinglyse, må hun alltid tinglyse, og er tinglysning alltid tilstrekkelig?

12.22 B er A's konkursbo

- S er avtaleerverver
 - Hovedregel: Tgl. § 23.1
 - Unntak: Tgl. § 22
- S har tatt utlegg hos A
Rettsvernstidspunktet overskygges i praksis av dekl. § 5-8

12.23 B tar utlegg hos A.

- S er avtaleerverver
Tgl. § 20,2
- S er også selv utleggstager
Tgl. § 20,2
- S erverver på annen måte

12.3 Annet løsøre

12.31 Hovedsynspunkter

- Problemstillingen: Hva tilsier notoritets hensynet?
- Systematikken: Er S vernet overfor én type B, er hun gjerne vernet overfor dem alle. Altså utgangspunkt i de forskjellige S

12.32 S erverver eiendomsrett fra A ved avtale:

Oversikt

- Problemstilling: Overlevering er *tilstrekkelig*. Men er det *nødvendig*?
- Alternativene: Avtaleprinsipp – tradisjonsprinsipp
- Hensynene
- Kilder?

12.33 S erverver eiendomsrett fra A ved avtale:

S har betalt på forskudd

- Rettspraksis: Tømmerdommen (Rt. 1909.734), teglsteins-dommen, kudommen (Rt. 1910.231), jernskrapdommen (Rt. 1912.236), flekkmasse-dommen (RG 1972.53), m.v.
- "Reelle hensyn"
- Juridisk teori. "Interesselæren"
- Konklusjon de lege lata:
 - Modifisert overleveringskrav
 - Kredittmomentet

12.34 S erverver eiendomsrett fra A ved avtale:

S har ikke betalt

- Åpent spm.?

12.35 S erverver eiendomsrett fra A ved avtale:

Spesielt om genusytelser (*tegn. 28*)

- Individualiseringskravet
- Hvorfor krav om individualisering?

12.36 S erverver eiendomsrett fra A ved avtale:

Spesielt om tilvirknings-kontrakter

- Problemstilling: Når står bestillerens avtalte eiendomsrett seg overfor tilvirkerens kreditorer?
- Illustrasjon: ND 1982.264 (BOMEK); Hålogaland 10/1 2003.

12.37 S erverver panterett eller annen begrenset rett ved avtale

- Panterett (håndpantregelen, med modifikasjoner)
- Annen begrenset rett

12.38 S tar utlegg hos A

- Alternative rettsvernsvilkår (pantel. § 5-6)

13. Formuesgoder på vei inn i eller forbi debitor A's eie

13.1 Oversikt

- Situasjonen, problemstilling. Se pkt. 11.32 ovenfor: Kan H stanse utlevering til A, kan H heve overfor A/B ?
- Hensynene: Avgrensning mellom ytterpunkter hvor løsningene er forskjellige (*tegn. 29*)

13.2 A har kjøpt, men ikke betalt: Fast eiendom og realregistrert løsøre. Avhendingsl. (93/1992)

13.21 Selger H's vederlagskrav er sikret så lenge kjøper A ikke har fått skjøte.

- Avhl. § 5-5 (tilbakeholdsrett)
- Avhl. § 6-1 (antesipert betalingsmislighold)

13.22 Selgerens hevningsrett.

- Overfor A: Avhl. §§ 5-3(1), 6-2 og § 5-3(4)
- Overfor B: Deknl. kap. 7

13.23 Praktisk gjennomføring av salg i lys av dette

13.3 A har kjøpt, men ikke betalt: Vanlig løsøre

13.31 Tingen er overlevert kjøper A: Heving p.g.a. betalingsmislighold?

- Avskåret når tingen er overlevert (kjl. § 54(4))
- Boets rett til å tre inn (kjl. § 63 jfr. deknl. kap. 7).

13.32 Tingen er *ikke* overlevert kjøper A: Stansningsrett?

- Selgers "stansningsrett" (kjl. § 61)
- Selgers hevingsrett *før* tingen er overlevert: Kj.l. § 62(1) jfr. § 63